

ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟΣ

23 Σεπτεμβρίου 2017

ΟΙ ΤΥΦΛΟΙ ΚΑΙ Ο ΕΛΕΦΑΝΤΑΣ

Ο μεταβολισμός είναι μια όμορφη μεταφορά. Όμως τα ερωτήματα που κρύβονται από κάτω είναι άλλα: τι, για χάρη ποιου, για να συντηρήσουμε τι χρησιμοποιούμε; Ποιος καταναλώνει τους πόρους, ποιος κουβαλά τα απόβλητα, ποιος κερδίζει από τη μεταμόρφωση; Όσοι κάθονται γύρω από αυτό το τραπέζι – μια ερευνήτρια ενεργειακής πολιτικής, μια οικονομολόγος του περιβάλλοντος, ένας ακτιβιστής των αστικών κοινών και μια βιο-καλλιτέχνης – προσπαθούν να καταλάβουν τον μεταβολισμό κοιτάζοντάς τον από διαφορετικές κλίμακες. Και όλοι θυμούνται την ιστορία των τυφλών και του ελέφαντα: ο καθένας βλέπει ακριβώς το μέρος που αγγίζει.

Ξεκινάμε με το φωτογραφικό έργο Hungry Planet του Peter Menzel: η εβδομαδιαία διατροφική κατανάλωση οικογενειών από διάφορες χώρες του κόσμου παρατάσσεται δίπλα δίπλα. Τουρκική οικογένεια αριστερά, σουδανική δεξιά. Διαφορετικές πηγές υδατανθράκων, διαφορετικά ποσοστά πρωτεϊνών. Όταν αυτό μεταφερθεί στην ενέργεια, εμφανίζεται η ίδια εικόνα: ποιες κοινωνίες χρησιμοποιούν ποιους τύπους ενέργειας; Άνθρακα, πετρέλαιο, πυρηνικό; Για ποιον σκοπό – ηλεκτρισμό, θέρμανση, μεταφορά; Σε ποιους τομείς – βιομηχανία, κατοικία;

Οι μονοδιάστατοι δείκτες – «αν ζούσαν όλοι σαν εμάς θα χρειαζόμασταν 2,2 πλανήτες» – έχουν ισχυρή επικοινωνιακή δύναμη αλλά σκοτώνουν τη λεπτή απόχρωση. Μια πολυεπίπεδη προσέγγιση καθιστά ορατά διαφορετικά σημεία παρέμβασης σε διαφορετικές κλίμακες. Ο ηλεκτρισμός μπορεί να αντικαταστήσει ορισμένα καύσιμα, αλλά η αεροπορία εξαρτάται ακόμα από το πετρέλαιο. Να παράγεις πολιτική χωρίς να βλέπεις αυτά τα επίπεδα σημαίνει να κάνεις κινήσεις με δεμένα τα μάτια.

«Το να αναρωτιόμαστε τι κάνουμε, για τι, τι χρησιμοποιούμε – αυτή είναι τεράστια προτεραιότητα. Και αν τοποθετήσουμε τη δικαιοσύνη στο κέντρο όταν το κάνουμε, μπορούμε να συνεχίσουμε καλύτερα.»

Τα νησιά Γκαλάπαγκος είναι το συγκεκριμένο παράδειγμα. Η WWF ζητά μέτρηση οικολογικού αποτυπώματος: οι ερευνητές προτείνουν μεταβολική ανάλυση. Νησί πεντακοσίων ανθρώπων, ενενήντα τοις εκατό υπό προστασία, όλη η ενέργεια έρχεται με δεξαμενόπλοια. Η τυπική μέτρηση αποτυπώματος δίνει ένα απλό αποτέλεσμα: πρόβλημα απομονωμένου νησιού. Όμως η μεταβολική ανάλυση αποκαλύπτει άλλη πραγματικότητα: όλο το εισαγόμενο πετρέλαιο πάει στους τουρίστες, τα χρήματα δεν μένουν στο νησί, ο τοπικός πληθυσμός δεν μπορεί να επεκταθεί επειδή περιορίζεται από το καθεστώς προστασίας. Διαφορετική μεθοδολογία, διαφορετική πολιτική πραγματικότητα. Συμπέρασμα: αντί για το μοντέλο της κρουαζιέρας, πρόταση για πολυήμερη διαμονή. Η μέθοδος καθορίζει τι θα γίνει ορατό.

Δυσκολευόμαστε πολύ να μιλήσουμε διεπιστημονικά. Ο καθένας μιλά τη γλώσσα του δικού του πεδίου, πηγαίνει στα δικά του συνέδρια, γράφει στα δικά του περιοδικά. Η ακαδημία έχει γίνει ολόένα και πιο κλειστός κύκλος – οι ίδιοι άνθρωποι, τα ίδια συνέδρια, οι ίδιες ομιλίες. Για να σπάσουμε αυτόν τον κύκλο πρέπει να συναντιόμαστε με ακτιβιστές, με καλλιτέχνες, με ανθρώπους διαφορετικών πρακτικών. Να απλοποιούμε την ακαδημαϊκή γλώσσα αλλά απλοποιώντας την να μη χάνουμε την πολυπλοκότητα – αυτή η ισορροπία είναι δύσκολη αλλά αναγκαία.

Και υπάρχει εδώ και μια προσωπική διαδρομή. Να μεγαλώνεις στη Σαουδική Αραβία – να βλέπεις παιδί την ανισότητα πόρων, την έμφυλη πίεση – έπειτα να σπουδάξεις βιώσιμη ανάπτυξη στη Σουηδία, να ερευνάς ενεργειακή πολιτική στη Βαρκελώνη, να τρέχεις προγράμματα από το Εκουαδόρ ως τη Νότια Αφρική. Ο

μεταβολισμός δεν είναι μόνο αναλυτικό πλαίσιο· η ίδια η ζωή είναι μεταβολική — από πού πού ρέεις, ποια ενέργεια όπου ξοδεύεις, όπου αναπαράγεις τον εαυτό σου.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Η περιβαλλοντική δικαιοσύνη είναι το πολιτικό πρόσωπο του μεταβολισμού. Τα έργα που επιβάλλονται από πάνω προς τα κάτω — φράγματα, ορυχεία, αστική ανάπτυξη — επηρεάζουν διαφορετικά τις τοπικές κοινότητες. Οι θιγόμενοι αντιδρούν με διαφορετικούς λόγους αλλά με κοινή άρνηση: αναφορές, διαμαρτυρίες, δικαστικές διαδικασίες. Το πάρκο Γκεζί έκανε αυτή τη γλώσσα κατανοητή σε όλους: πριν, για να εξηγήσεις μια περιβαλλοντική διαμάχη χρειάζόσουν πολλή ώρα· μετά, οι άνθρωποι καταλαβαίνουν αμέσως.

«Το πάρκο Γκεζί έγινε κάτι που μας διευκόλυνε τη ζωή. Όταν μιλάμε για περιβαλλοντική σύγκρουση, οι άνθρωποι καταλαβαίνουν πια πολύ πιο εύκολα.»

Όμως υπάρχει εδώ μια ένταση. Αυτή η δουλειά δεν θα γίνει με τη γραφή, με ακαδημαϊκά άρθρα. Γράφουμε τόσο πολλά — ποιος τα διαβάζει; Η οπτική γλώσσα, σε όλη την ιστορία, ήταν πιο ισχυρή από τη γραπτή και την προφορική. Η τέχνη, η εικόνα, έχουν άλλη αποτελεσματικότητα στην επικοινωνία. Τα κλιματικά animations της NASA, ένα διαφημιστικό σε εξωτερικό μέσο, ένα ραδιοφωνικό πρόγραμμα — είναι διαφορετικά κανάλια αλλά όλα κάνουν το ίδιο ερώτημα: πώς μεταφέρουμε τη γνώση; Όταν χαρτογραφούνται οι περιβαλλοντικές συγκρούσεις της Τουρκίας, η συνολική θέαση οδηγεί τον άνθρωπο στην κατανόηση — αντίθετα με τα σκόρπια άρθρα, μία οπτική αναπαράσταση δείχνει όλη την εικόνα.

Ακόμα και στο πεδίο της οικολογικής οικονομίας δεν είναι εύκολο να δουλέψεις διεπιστημονικά. Τα τμήματα οικονομικών διδάσκουν με βάση τα κύρια αμερικανικά προγράμματα· οι άνθρωποι με διεπιστημονικό διδακτορικό δυσκολεύονται στην αγορά εργασίας. Η μεταρρύθμιση στο επίπεδο της εκπαίδευσης είναι αργή, αλλά η ερευνητική κουλτούρα μπορεί να αλλάξει πιο γρήγορα. Αν έχεις ισχυρά κύρια αναφορικά σημεία — όπως τα Οικονομικά του Boğaziçi — μπορείς να δουλέψεις διεπιστημονικά. Αλλιώς μένεις έξω από το σύστημα.

Η έρευνα για τον αστικό μεταβολισμό είναι ένα ακόμα στρώμα. Οι πόλεις εξαρτώνται από εισροές που έρχονται απ' έξω — ενέργεια, τροφή, νερό, υλικά. Οι εσωτερικές βελτιώσεις αποτελεσματικότητας είναι περιορισμένες, η δομική εξάρτηση είναι έξω. Η Κωνσταντινούπολη είναι πόλη είκοσι εκατομμυρίων — μπορεί να τρέφει τον εαυτό της; Δεν ξέρουμε. Αλλά υπήρξε στην ιστορία μια εποχή που μπορούσε, και αυτή είναι σημαντική γνώση. Όταν χαρτογραφούνται οι περιβαλλοντικές συγκρούσεις σε όλη την Τουρκία — ορυχεία, φράγματα, θερμοηλεκτρικά, έργα αστικής ανάπτυξης — εμφανίζονται εκατοντάδες σημεία σύγκρουσης στις τέσσερις πλευρές της χώρας. Καθένα έχει νόημα στο τοπικό του πλαίσιο, αλλά κοιτάζοντας συνολικά αναδύεται ένα κοινό μοτίβο: αναδιανομή των πόρων από πάνω προς τα κάτω, αντίσταση των τοπικών κοινοτήτων και καταστολή αυτής της αντίστασης.

Παράλληλες είναι και οι προσωπικές ιστορίες: να ξεκινάς με την παρατήρηση πουλιών και να θέλεις να γίνεις κτηνίατρος, μετά βιολογία, μετά οικονομικά, μετά οικολογική οικονομία, μετά περιβαλλοντική δικαιοσύνη — μια ολόκληρη ζωή να περιπλανιέσαι ανάμεσα στις πειθαρσίες. Ένα πάθος που ξεκίνησε με την κατάδυση μετατρέπεται στη Bozcaada σε πρακτική καταλογογράφησης κοκυλιών για τις τουρκικές επιστημονικές καταγραφές. Η προσωπική περιέργεια εξελίσσεται σε επιστημονική συνεισφορά, αλλά αυτή η μεταμόρφωση δεν είναι ποτέ προγραμματισμένη.

«Δεν σκέφτηκα ποτέ τι θα κάνω. Έζησα.»

ΕΝΑΣ ΑΡΓΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ

Πριν από το Γκεζί, οι ομάδες των κοινών έχτιζαν γέφυρες ανάμεσα σε διαφορετικά κινήματα — δημόσια πανεπιστήμια, επισφαλής εργασία, οικολογία, τροφή, δημόσιος χώρος. Έγιναν τέσσερα-πέντε φόρουμ. Έπειτα ήρθε το Γκεζί και σε μια στιγμή όλα συναντήθηκαν. Όμως μετά συνέβη ένας ατομικισμός. Πολτοποιηθήκαμε, σκορπιστήκαμε. Κατάθλιψη, καριέρα, οικογένεια — ατομική υποχώρηση από τη συλλογική ενέργεια. Αλλά από αυτή τη διασπορά βλάστησε κάτι νέο: Dürtük — Συλλογικότητα Αντιστεκόμενων Παραγωγών και Καταναλωτών. Το ίδιο το όνομα είναι πρόγραμμα: διατροφική πολιτική κεντρωμένη στην αντίσταση.

Η πρακτική του Dürtük είναι απλή αλλά απαιτητική: κάθε εβδομάδα παραγγελία από τοπικούς παραγωγούς, κάθε εβδομάδα διανομή, κάθε εβδομάδα εργασία. Ομάδα συντονισμού είκοσι-είκοσι πέντε ατόμων, δίκτυο διακοσίων πενήντα—τριακοσίων νοικοκυριών. Ένας χώρος στο Beyoğlu — Düynya Mekan — είναι ταυτόχρονα σημείο διανομής, χώρος συνάντησης, εκθεσιακός χώρος. Πάνω από δύο χρόνια, κάθε εβδομάδα, με δυσκολία αλλά με επιμονή.

«Κάνουμε παραγγελία κάθε εβδομάδα, με δυσκολία. Κάθε εβδομάδα πάει κάποιος, αγοράζει, κάθε εβδομάδα γίνεται διανομή. Με δυσκολία.»

Η αποτελεσματικότητα απορρίπτεται — συνειδητά. Τέσσερις άνθρωποι μπορούν να κάνουν την εβδομαδιαία δουλειά, αλλά συμμετέχουν περισσότεροι, γιατί το ζήτημα δεν είναι η εφοδιαστική αλλά η εκ νέου κοινωνικοποίηση. Να συνεχίσουν οι παρακείμενες παρουσίες που πρόσφερε το Γκεζί, εκείνη η κοινωνικότητα. Η εργασία μοιράζεται, οι αρμοδιότητες εναλλάσσονται, η ιεραρχία δεν θεσμοθετείται. «Η πίεση της αγοράς υπάρχει ακόμα» — αλλά παρ' όλα αυτά.

Το ζήτημα της τιμής είναι σύνθετο. Με διακόσια πενήντα—τριακόσια άτομα δεν μπορείς να ανταγωνιστείς τις τιμές των σούπερ μάρκετ. Αλλά η «δίκαιη τιμή» καθορίζεται με άλλη λογική: διάλογος με τον παραγωγό, εποχικότητα, πραγματικό κόστος εργασίας. Όταν ο Mehmet ο μπαρμπάς και η γυναίκα του Cemile δεν μπορούν να δουλέψουν στη βροχή, δεν μπορείς να τους κρίνεις μόνο μέσω της τιμής. Επιπλέον οι ίδιοι οι παραγωγοί δέχονται επίθεση — τα αγροτικά εδάφη απειλούνται, οι περιβαλλοντικές συνθήκες χειροτερεύουν. Αυτό δημιουργεί μια πολιτικότητα πέρα από τη λογική της αγοράς.

Υπάρχει και το ζήτημα της «ανάπτυξης». Το Dürtük δεν θέλει να μεγαλώσει — συνειδητά. Το πολύ μέγALLOWMA σημαίνει απώλεια βάθους. Να χτίζεις βιώσιμες μακροχρόνιες οικειότητες, να διατηρείς το πάχος της σχέσης — αυτά εξασθενούν καθώς αυξάνεται η κλίμακα. Η αναγκαστική αποτελεσματικότητα σκοτώνει την πρακτική. Γι' αυτό μένει μικρό, αλλά μέσα στη μικρότητα υπάρχει πύκνωση. Συνεργάζεται με την ομάδα İzler — καλλιτέχνες· παράγονται διαφημιστικά υλικά με χειροποίητη εκτύπωση. Όλα γίνονται με τα χέρια, πρόσωπο με πρόσωπο, αργά.

Πίσω από το Dürtük υπάρχουν συγκεκριμένοι αγώνες: η αντίσταση των Βόρειων Δασών, οι κήποι Yedikule — εκατοχρόνες αστικοί κήποι υπό απειλή κατεδάφισης — Piyalepaşa Bostani, ο κήπος του τζαμιού του Sinan του 16ου αιώνα στη σκιά ενός έργου αστικής ανάπτυξης οκτακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων. Διατροφική κυριαρχία, αστικά κοινά, περιβαλλοντικός αγώνας — όλα αλληλένδετα, κομμάτι της οικολογίας.

«Η οικονομική σφαίρα, το περιβάλλον, η κοινωνικοποίηση — όλα είναι αλληλένδετα. Κομμάτια της οικολογίας.»

ΑΠΟ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΣΤΟ ΜΑΚΡΟ

Μια βιο-καλλιτέχνις μεγεθύνει αυτά που βλέπει στο μικροσκόπιο. Βιοφωταυγή βακτήρια — εκπέμπουν φως από φόβο, για την αναπαραγωγή, για να κρυφτούν, δεν το ξέρουν ούτε οι επιστήμονες. Ένα αυγό χταποδιού που βρέθηκε τυχαία στην Τενερίφη — σε ποιο είδος ανήκει, σε τι χρησιμεύει, δεν είναι γνωστό. Αλλά «είναι σίγουρα σχεδιασμένο για να αφεθεί εκεί μετά από μια εξέλιξη πολλών ετών». Αυτή η φράση υπενθυμίζει την αξία του να μη γνωρίζεις. Η ανθρώπινη προοπτική είναι παγιδευμένη στη μέση — δεν βλέπουμε το πολύ μικρό, δεν συλλαμβάνουμε το πολύ μεγάλο. Τα εργαλεία — μικροσκόπια, Google Earth, δορυφορικές εικόνες — διευρύνουν την αντίληψή μας αλλά κάθε διεύρυνση ανοίγει νέα άγνοια.

Η ομοιότητα ανάμεσα στον μικρο- και τον μακρόκοσμο είναι εκπληκτική: ανάμεσα στην εσωτερική δομή ενός κυττάρου και στον χάρτη μιας πόλης, ανάμεσα στη διακλάδωση μιας νεύρωσης φύλλου και σε ένα δέλτα ποταμού, επαναλαμβάνονται τα ίδια μοτίβα. Ο μεταβολισμός λειτουργεί σε κάθε κλίμακα — από το μονό κύτταρο ως τη μεγαλούπολη.

«Αυτό που με συγκινεί περισσότερο στη φύση είναι η τυχαιότητά της, η αγνωσία της και η αμεσότητά της.»

Οι επιστήμονες μπορούν να χάσουν τη γοητεία λόγω της επανάληψης. Η τέχνη την επαναφέρει – με διαφορετικές μορφές αναπαράστασης, με διαφορετικές οπτικές. Όταν ένας βιολόγος κοιτάζει το κύτταρο χιλιοστή φορά δεν το βλέπει πια· όταν ένας καλλιτέχνης το ανασυνθέτει με γυαλί και φως, όλοι το βλέπουν για πρώτη φορά. Είναι μια «εκ νέου γοητεία» – η αναζωογόνηση της γνώσης μέσα από την αισθητική εμπειρία.

Η ηθική του υλικού είναι κι αυτή ένα ερώτημα μεταβολισμού: πώς παράγεις πλαστικό με φυσικές μεθόδους; Γλυκερίνη, ξύδι, βιολογικά διασπώμενα συνδετικά – αλλά και τα «φυσικά» υποκατάστατα δίνουν αίσθηση τεχνητότητας. Και η ίδια η τέχνη είναι ένας μεταβολικός κύκλος: εισροές (γνώση, υλικό, εμπειρία) μετασχηματίζονται, εκροές (έργο, έκθεση, διάλογος) εμφανίζονται, και τα απορρίμματα είναι αναπόφευκτα.

Η εργασία σε πρόγραμμα βιο-τέχνης του MIT, μηνιαίες επισκέψεις σε εργαστήρια αμερικανικών πανεπιστημίων, ομαδική δουλειά με βιολόγους – και η ίδια αυτή συνεργασία είναι μεταβολισμός. Οι επιστήμονες ανακαλύπτουν τη χειροτεχνία, οι καλλιτέχνες τη βιολογική παρατήρηση. «Καμιά φορά οι επιστήμονες δεν μπορούν να σκεφτούν τα απλά ή δεν βλέπουν αυτά που εμείς θεωρούμε φυσικά». Και το αντίστροφο ισχύει: ο καλλιτέχνης δεν θα έφτανε ποτέ στο αυγό του χταποδιού έξω από εργαστήριο. Αυτή η αμοιβαία πρόσβαση – να μπεις στον κόσμο του άλλου – είναι το πραγματικό νόημα της διεπιστημονικής δουλειάς.

ΠΛΑΝΗ ΤΗΣ ΚΥΚΛΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο αναπτυξιακός μηχανισμός των Ηνωμένων Εθνών λέει πλέον «κυκλική οικονομία» και «κοινωνική συμπερίληψη». Αλλά η υποκείμενη παραδοχή δεν αμφισβητείται: είναι δυνατό ένα κλειστό μεταβολικό σύστημα; Οι νόμοι της θερμοδυναμικής δεν το επιτρέπουν – σε κάθε μεταμόρφωση υπάρχει απώλεια ενέργειας, η εντροπία αυξάνεται. Η κύρια οικονομική σκέψη από τη δεκαετία του 1950 έχει εγκαταλείψει τη θερμοδυναμική σκέψη· γενεές εκπαιδεύονται στην «κυκλική οικονομία» χωρίς να κατανοούν τα θερμοδυναμικά όρια.

Ο μεταβολισμός είναι αναπόφευκτα ένα ανοικτό σύστημα. Έχει εισροές, εκροές, απορρίμματα. Δεν είναι δυνατόν να «κλείσει», αλλά είναι δυνατόν να επιβραδυνθούν οι ροές, να μοιραστούν δίκαια, να μειωθούν τα απορρίμματα. Εδώ επιστρέφουμε στην πρακτική του Düttük: «ένας πιο αργός κοινωνικός μεταβολισμός» – μέσα από την τροφή, μια τοπική, κοντινή, σχεσιακή συνήθεια κατανάλωσης.

«Αυτή η δουλειά δεν θα γίνει με τη γραφή. Γι' αυτό η ενίσχυση της οπτικής πλευράς είναι πολύ σημαντική.»

Αλλά και η οπτική γλώσσα μόνη της δεν αρκεί. Αν πίσω δεν υπάρχει βαθιά γραμματεία, έρευνα, συσσωρευμένη γνώση, οι εικόνες μένουν στο κενό. Τα απλά μηνύματα έχουν ισχυρή επικοινωνιακή δύναμη αλλά «αν δεν υπάρχει τόση γραμματεία πίσω τους», χάνεται το βάθος. Και τα δύο μαζί: πολυεπίπεδη ανάλυση και προσβάσιμη οπτική γλώσσα. Καθένας από τους τυφλούς αγγίζει ένα κομμάτι του ελέφαντα· αλλά όταν κοιτάμε όλοι μαζί, φαίνεται ο ελέφαντας.

Υπάρχει και τούτο: οι συνθήκες χειροτερεύουν. Το 2011, στην εποχή της μέγιστης δημοτικότητας της Κωνσταντινούπολης, έγινε ένα συνέδριο οικολογικής οικονομίας – τώρα οι προϋπολογισμοί είναι περιορισμένοι, υπάρχει ανησυχία, τίποτα καλό. Οι ίδιες αυτές συναντήσεις – να κάθεσαι, να μιλάς, να ανασαίνεις, να βρίσκεσαι πλάι σε άλλους – είναι μια επιμονή παρά τις συνθήκες. Επιστρέφοντας στο βασικότερο νόημα του μεταβολισμού: να μετασχηματίζεις για να μένεις ζωντανός· να παίρνεις και να δίνεις για να μετασχηματίζεις. Και ένα ηθικό ερώτημα αιωρείται: ο μεταβολισμός δεν είναι μόνο «είναι βιώσιμος;» αλλά και «πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι μαζί με τα άλλα πλάσματα;». Η μεταφορά του μεταβολισμού φέρει ειδικές πολιτικές συνδηλώσεις – μπορούμε να φανταστούμε συστήματα χωρίς ιεραρχία; Διαστρωματωμένες δομές

σαν γεωλογικά στρώματα, ή αναρχικός μεταβολισμός; Ενώ κάνουμε τεχνική δουλειά, πρέπει να κρατάμε στο οπτικό πεδίο αυτές τις ηθικο-πολιτικές διαστάσεις, να τις κάνουμε μέρος μιας κριτικής έρευνας.

Και αυτή η ίδια η συζήτηση είναι μεταβολισμός – ανταλλαγή γνώσης, εμπειρίας, αισθήματος. Αργή, επίμονη, διασταυρούμενη. Μια ματιά που περιλαμβάνει τον κοινωνικο-οικολογικό μεταβολισμό είναι η «μεταβολική κούνια» του birbuçuk – το πλαίσιο όπου καθόμαστε, ο αέρας που αναπνέουμε, η εμπειρία που πέπτουμε.